

Razlike u stepenu vezanosti za kuću, susedstvo i grad između mladih u Beogradu i Helsinkiju

Dubravka Radusinović

Beograd

Maša Vukčević¹

Danski savet za izbeglice, Beograd

Svetlana Čizmić

Odeljenje za psihologiju, Filozofski fakultet, Univerzitet u Beogradu

Vežanost za mesto je u poslednje dve decenije predmet mnogih studija. Međutim, nema mnogo kroskulturalnih studija o toj temi. Cilj ovog istraživanja jeste utvrditi razlike u stepenu opšte vežanosti za kuću, susedstvo i grad između mladih u Beogradu i Helsinkiju, uz razmatranje socijalne i fizičke dimenzije vežanosti. Ispitan je i uticaj pola na sve tipove vežanosti, kao i uticaj rezidencijalnih varijabli. Podaci su prikupljeni Skalom vežanosti za mesto. Ispitanicima je zadat i upitnik o rezidencijalnim i sociodemografskim karakteristikama uzorka. Instrument je preveden na srpski i finski jezik uz poštovanje procedure prevoda instrumenata za kroskulturalne studije i zadat ispitanicima na njihovom maternjem jeziku. Ispitivanje je sprovedeno putem interneta, na uzorku od dvesta studenata psihologije, od toga 100 stanovnika Beograda i 100 stanovnika Helsinkija, ujednačenih po polu (60% ž, 40% m) i uzrastu (stari u proseku 24,4 godine). Među dobijenim rezultatima može se istaći sledeće: 1) mladi koji žive u Beogradu pokazuju veći stepen opšte vežanosti za svoj grad nego mladi koji žive u Helsinkiju za svoj, 2) Beograđani pokazuju i veću socijalnu vežanost za svoj grad, ali i kuću u odnosu na vršnjake iz Helsinkija, 3) fizička vežanost za kuću i grad takođe je značajno veća kod mladih Beograđana, 4) u srpskom uzorku postoje značajne razlike između muškaraca i žena u stepenu opšte, socijalne i fizičke vežanosti za kuću i fizičke vežanost za grad, dok u finskom uzorku ne postoje razlike u stepenu vežanosti za jedan od tri pomenuta životna mesta.

Ključne reči: kultura, vežanost za mesto, Helsinki, Beograd.

1 masa.vukcevic@yahoo.com; radusinovic.dubravka@gmail.com

U poslednjim decenijama veliko naučno interesovanje privlači veza koja se pojavljuje između osoba i za njihov život značajnih mesta (na primer: Altman & Low 1992; Giuliani, 2003). Koncept vezanosti za mesto primenjivan je u okvirima psihologije katastrofa (Brown & Perkins, 1992), u studijama imigracije (Ng, 1998), mobilnosti (Giuliani 2003), planiranja i ohrabivanja upotrebe javnih površina, kakvi su nacionalni parkovi (Kyle, Graefe, & Manning, 2005; Williams & Stewart, 1998) itd. Većina istraživača predstavlja vezanost za mesto kao višestruki koncept koji obuhvata vezu između pojedinca i okruženja koje njemu nešto znači (npr., Giuliani, 2003; Altman & Low, 1992). Jedan od najpoznatijih modela koji se bavi ovom temom jeste trodelni model koji predlažu Skanel i Gilford, a koji posmatra vezanost za mesto kao trodimenzionalni koncept, sa sledećim dimenzijama: osoba, psihološki proces i mesto (Scanell & Gilford, 2010.).

Veći deo istraživanja vezanosti za mesto fokusira se samo na socijalni aspekt. Kada je vezanost usmerena više na druge koji žive u tom mestu nego na aspekte samog mesta, smatra se da je to socijalno bazirana vezanost za mesto. Vezanost može počivati i na fizičkim karakteristikama mesta. Definicija zavisnosti od mesta, na primer, ističe fizičke karakteristike mesta kao centralne karakteristike za razvoj vezanosti jer omogućavaju pogodnosti ili resurse za podršku nečijim ciljevima (Stokols & Shumaker, 1981). Značenjem posredovan model vezanosti za mesto (Stedman, 2003) predlaže da se ljudi ne vezuju direktno za fizičke karakteristike mesta, već za značenje koje te karakteristike predstavljaju.

Uprkos svim izazovima i velikom broju perspektiva iz kojih se ispituje mesto, postoji raširena usaglašenost oko toga da je mesto prostor koji je prožet značenjem. Mesta bivaju različito procenjena i ocenjena u zavisnosti od individue, ali uzevši u celini, način na koji mesta poprimaju značenje zavisi od sociokulturnih obeležja. Ako bismo poredili srpsku i finsku kulturu po Hofstedovih 5 dimenzija – finska kultura je u odnosu na srpsku okrenutija individualizmu i dugoročnom planiranju, egalitarnija je, rodne uloge se više preklapaju, ljudi su manje motivisani emocijama i otvoreniji za različita mišljenja (Hofstede, G., 2001). Kultura se, svakako, ispoljava i u prostornim ponašanjima. Hall je primetio razlike u distanci i korišćenju prostora u različitim kulturama (Knapp & Hall, 2006). Primetno je da Finci zauzimaju veću prostornu distancu od Srba, kao i da su manje fleksibilni u prostornom ponašanju. Pored toga, razlike prema stambenom statusu pokazuju da 66% ispitanika u Srbiji živi s roditeljima, 6%u studentskom smeštaju, dok 23% ima svoj stambeni prostor. Predstavljeno po generacijama to izgleda ovako – u roditeljskom stanu živi: 77% osoba u periodu kasne adolescencije (od 17–24 god), 64% osoba od 25 do 30 godina i 41% osoba od 31 do 35 godina. Istraživanja sprovedena u Finskoj poslednjih godina pokazuju da čak 90% mladih, starosti 20–25 godina godina živi samostalno (Huttunen et al, 2009).

Hidalgo i Hernandez (Hidalgo & Hernandez, 2001) konceptualizuju vezanost za mesto uvodeći pored vezanosti za fizičku sredinu i vezanost za soci-

jalnu, pri čemu nalaze da su ljudi najmanje vezani za susedstvo, a najviše za kuću, a pri tome su više vezani za socijalnu nego za fizičku sredinu.

Istakli bismo, kao bitnu, studiju Altmanna i Loa (Altman & Low, 1992) u kojoj oni elaboriraju povezanost socijalnih aktivnosti i vezanost za mesto. Izdvajamo kao važan za ovo istraživanje i nalaz Pejtonove (Payton, 2003) o povezanosti vezanosti za mesto i angažovanosti u građanskim aktivnostima vezanim za dato mesto. O tome svedoče i nalazi Vaske i Korbina (Vaske & Korbin, 2001), koji govore da je vezanost za mesto značajno povezana s ponašanjem koje je odgovorno prema sredini, gde je povezanost linearno pozitivna. Bonaiuto i saradnici (Bonaiuto et al., 1999) ističu značajan uticaj rezidencijalnih i sociodemografskih varijabli na vezanost za mesto, koje iz istog razloga uvodimo u istraživanje, kako bi se bolje ekstrahovao efekat kulture.

Istraživanje

U ovom istraživanju analizirali smo razlike u vezanosti za mesto na uzorku srpskih i finskih studenata, sa prebivalištem u Beogradu i u Helsinkiju, i to u okviru tri životna mesta (kuća, susedstvo i grad) i dve dimenzije (socijalna i fizička) i s obzirom na nacionalnu pripadnost i rod

Na osnovu prethodnih istraživanja na temu vezanosti za mesto, kao i iskustva sa obema kulturama i razlikama na Hofštedovim dimenzijama (Hofstede, G., 2001) između finske i srpske kulture, postavili smo određene hipoteze.

Hipoteze istraživanja

1. Pretpostavlja se da će ispitanici u oba uzorka iskazati opštu vezanost za sva tri životna mesta (kuću, susedstvo i grad) i da će u oba uzorka stepen najveće vezanosti biti u okviru grada, a najmanja u okviru susedstva.
2. Pretpostavlja se da će ispitanici iz beogradskog uzorka iskazati veću globalnu vezanost za kuću, susedstvo i grad u odnosu na svoje vršnjake iz helsinškog uzorka.
3. Pretpostavlja se da će ispitanici iz beogradskog uzorka iskazati veću socijalnu vezanost za kuću, susedstvo i grad u odnosu na svoje vršnjake iz helsinškog uzorka.
4. Pretpostavlja se da će ispitanici iz helsinškog uzorka iskazati veću fizičku vezanost za kuću, susedstvo i grad u odnosu na svoje vršnjake iz beogradskog uzorka.

Instrument koji je korišćen prilikom prikupljanja podataka sastojao se od Skale vezanosti za mesto i dodatnog upitnika. Skala vezanosti za mesto u potpunosti je preuzeta od Hidalgo i Hernandez (2001) i za potrebe ovog istraživanja prevedena na finski, dok je njen prevod na srpski preuzet iz diplom-

skog rada „Vežanost za mesto” (Popović, 2007) i dodatno prilagođen kroz pilot istraživanje. Detaljnije o ovom postupku nalazi se u odeljku Istraživački postupak, dok se Skala vežanosti za mesto, prikazana u celosti na oba jezika, nalazi u Prilogu I i Prilogu II. U Prilogu III je originalna skala na engleskom. Skala se sastoji od 9 stavki, grupisanih u 3 podgrupe. Svaka podgrupa sadrži 3 stavke i definisana je u odnosu na jedan od tri različita prostorna okruženja: kuću/stan, susedstvo ili grad. Prva stavka svake podgrupe evaluira opštu vežanost za mesto, a diferencijacija između socijalne i fizičke komponente mesta za koje je ispitanik vežan formulisana je u dve naredne stavke. Svako pitanje se evaluira od strane ispitanika jednom ocenom, od 1 (uopšte mi ne bi bilo žao) do 4 (veoma mnogo bi mi bilo žao). Skala vežanosti za mesto data je u celosti u Prilogu 1.

Dodatani upitnik se odnosi na sociodemografske i rezidencijalne karakteristike uzoraka: starosnu dob, pol, dužinu stanovanja u kući/stanu, susedstvu i gradu, broj promena mesta stanovanja, broj ljudi s kojima zajedno stanuje, kao i u kakvoj su vezi sa ispitanikom. Upitnik je preveden sa srpskog na finski jezik na način koji je opisan u delu Istraživački postupak.

Istraživanje se sastojalo iz pripremnog dela i sprovođenja samog istraživanja. Pripremni deo činilo je prevođenje upitnika na finski jezik. Za ispitivanje je izabran upitnik odgovarajućih metrijskih karakteristika, originalno konstruisan na španskom i engleskom jeziku (Hidalgo i Hernandez, 2001). Upitnik je preveden na finski jezik tako što je prvo preveden sa engleskog na finski, a zatim od strane nezavisnog procenjivača sa finskog na engleski. Stepem slaganja prevedenih upitnika procenio je takođe nezavisni procenjivač (Brislin, 1986).

U pilot fazi istraživanja upitnik je zadat manjem broju ispitanika (50) na finskom jeziku, a u cilju provere metrijskih karakteristika instrumenata na ovom jeziku. Istraživanje je sprovedeno putem interneta. Pošto je Skala vežanosti za mesto pokazala dobre metrijske karakteristike, pristupilo se sprovođenju istraživanja u finskoj populaciji. U toj fazi istraživanja pristupilo se takođe i korekciji instrumenta na srpskom jeziku, preuzetog iz diplomskog rada „Vežanost za mesto” (Popović, 2007), da bi rečenice bile u duhu srpskog jezika i samim tim bile jednostavnije za razumevanje. Naime, prigodnom uzorku od 30 subjekata zadata je Skala vežanosti za mesto i traženo je od njih da izlože kako shvataju svaku od stavki i da predlože bolju alternativu. Na osnovu predloga izvršena je korekcija stavki, a novi instrument pokazao je bolje metrijske karakteristike (o ovome više u odeljku Rezultati).

U fazi sprovođenja istraživanja upitnici su zadati ispitanicima na jeziku njihovog govornog područja. Istraživanje je sprovedeno putem interneta.

Uzorak je činilo 200 ispitanika – 100 stanovnika iz 10 centralnih beogradskih opština (Čukarice, Novog Beograda, Palilule, Rakovice, Savskog venca, Starog grada, Voždovca, Vračara, Zemuna, Zvezdare) i 100 stanovnika iz šire

gradske oblasti Helsinkija (Helsinkija, Espooa, Vantaa i Kauniainen). Uzorak je prigodno odabran i sastojao se od studenata psihologije iz Helsinkija i Beograda. Iz oba uzorka su naknadno isključeni ispitanici koji ne žive u navedenim opštinama. Beogradski uzorak prikupljen je tako što je upitnik poslat studentima psihologije preko studenskih i-mejl grupa. Helsinški uzorak prikupljen je tako što je ostvaren kontakt sa studentima psihologije iz tog grada, a koji su učestvovali u razmeni studenata u Beogradu. Oni su prosledili upitnik svojim kolegama na studentske liste. Učešće u ispitivanju bilo je dobrovoljno. Svi ispitanici su imali između 18 i 30 godina. U ispitivanju je učestvovalo 40 ispitanika muškog pola i 60 ženskog u svakom od uzoraka. Odnos broja muških i ženskih ispitanika postavljen je na osnovu helsinškog uzorka koji je prvi formiran i u kojem je bilo 40 ispitanika muškog pola i 60 ženskog. Ujednačavanje uzoraka po polu i po mestu prebivališta obavljeno je pre unošenja podataka a na osnovu demografskih podataka dobijenih upitnikom.

Rezultati

Za skalu u celini na srpskom jeziku dobijen je Kronbahov alfa od 0,83, dok je za skalu u celini na finskom jeziku dobijen Krombahov alfa 0,78, što ukazuje na visok stepen pouzdanosti.

U Tabeli 1 prikazane su srednje vrednosti različitih tipova vezanosti u okviru tri životna mesta – za srpski uzorak, a u Tabeli 2 – za finski uzorak. Kao što se može videti, i srednje vrednosti u oba uzorka variraju u zavisnosti od prostornog opsega i dimenzije vezanosti.

Tabela 1: Srednje vrednosti i standardne devijacije dimenzija vezanosti u okviru različitih životna mesta – za srpski uzorak

	Opšta vezanost	Socijalna vezanost	Fizička vezanost
Kuća	2.64 (SD = 0.81)	2.85 (SD = 0.86)	2.63 (SD = 0.97)
Susedstvo	2.36 (SD = 0.96)	2.53 (SD = 0.87)	2.21 (SD = 0.94)
Grad	2.98 (SD = 0.96)	3.16 (SD = 0.85)	2.77 (SD = 0.97)

U prvoj koloni obe tabele prikazane su srednje vrednosti globalne vezanosti za kuću, susedstvo i grad. U srpskom uzorku najveći stepen vezanosti izračunat je za grad ($M = 2.98$, $SD = 0.96$), pa za kuću ($M = 2.64$, $SD = 0.81$), a najmanji za susedstvo (2.36 $SD = 0.96$).

Tabela 2. Srednje vrednosti i standardne devijacije dimenzija vezanosti u okviru različitih životna mesta – za finski uzorak

	Opšta vezanost	Socijalna vezanost	Fizička vezanost
Kuća	2.52 (SD = 1.18)	2.48 (SD = 1.2)	1.97 (SD = 0.99)
Susedstvo	2.34 (SD = 1.08)	2.39 (SD = 1.06)	2.14 (SD = 1.03)
Grad	2.42 (SD = 1.05)	2.84 (SD = 1.04)	2.27 (SD = 0.99)

U finskom uzorku najveći stepen vezanosti izračunat je za kuću ($M = 2.52$, $SD = 1.18$), nakon toga za grad ($M = 2.42$, $SD = 1.05$), a najmanji, kao i u srpskom uzorku, za susedstvo ($M = 2.34$, $SD = 1.08$). Dobijene srednje vrednosti opšte, odnosno globalne vezanosti ukazuju da je **u oba uzorka potvrđena Hipoteza (1)** – o postojanju opšte vezanost za kuću, susedstvo i grad .

T-testom utvrđeno je postojanje statistički značajnih razlika između tih mera u srpskom uzorku. Opšta vezanosti za grad veća je od opšte vezanosti za kuću ($t(99) = -3,162$; $p < 0.01$) i opšte vezanosti za susedstvo ($t(99) = -5,420$; $p < 0.01$). Vezanost za kuću veća je od vezanosti za susedstvo ($t(99) = 2,871$; $p < 0.01$). U finskom uzorku nisu nađene značajne raliike između pomenutih mera. Time je **samo delimično potvrđen drugi deo Hipoteze (1)** – da će u oba uzorka stepen najveće vezanosti biti u okviru grada, a najmanje u okviru susedstva, odnosno tvrdnja je validna samo za beogradski uzorak.

Analizom varijanse se kao jedina značajna razlika između mladih Beograđana i Helsinšana pokazala ona u opštoj vezanosti za grad ($F(1,198) = 15,498$, $p = 0.000$). Tako je **Hipoteza (2) potvrđena samo za grad** – da su mladi Srbi koji žive u Beogradu globalno vezaniji za kuću, susedstvo i grad u odnosu na svoje finske vršnjake iz Helsinškog uzorka,

U Tabeli 3 prikazane su srednje vrednosti i standardne devijacije opšte vezanosti u okviru različitih prostornih opsega kod oba pola, za srpski i finški uzorak.

Tabela 3. Srednje vrednosti i standardne devijacije opšte vezanosti u okviru različitih životna mesta kod oba pola, za srpski i finški uzorak

	Srbi (Beograđani)		Finci (Helsinšani)	
	muškarci	Žene	muškarci	Žene
Kuća	2.42 (0.75)	2.78 (0.83)	2.40 (1.13)	2.60 (1.21)
Susedstvo	2.18 (0.93)	2.48 (0.96)	2.53 (1.08)	2.22 (1.08)
Grad	2.78 (1.03)	3.12 (0.9)	2.48 (1.1)	2.38 (1.01)

Pokazalo se da su statistički značajne razlike između muškaraca i žena samo one u globalnoj vezanosti za kuću u srpskom uzorku ($F(1,98) = 4,87$, $p < 0.05$) tako da žene u srpskom uzorku pokazuju veću vezanost za kuću.

Što se tiče interakcije dveju nezavisnih varijabli (nacije i pola), ona je primetna u prostoru susedstva ($F = 4,41$, $p < 0.05$), gde najveću vezanost za pomenuti prostor pokazuju mladići iz Helsinkija, potom Beograđanke pa Helsinšanke i, najzad, Beograđani. Pomenute varijable zasebno ne utiču na vezanost za susedstvo, ali kombinacija istih pokazuje takav uticaj.

Analiza socijalne dimenzije

Nakon završene analize mera opšte vezanosti prelazi se na analizu socijalne dimenzije vezanosti u okviru tri životna mesta (Tabele 1 i 2, druga

kolona). Analizom varijanse dobijena je značajna razlika između uzoraka na ovoj dimenziji za kuću ($F(1,198) = 6,28$, $p < 0.05$) i grad ($F(1,198) = 5,67$, $p = 0.018$). Time je **potvrđena Hipoteza (3) za kuću i grad** – o većem stepenu socijalne vezanosti za kuću, susedstvo i grad mladih Srba sa prebivalištem u Beogradu u odnosu na mlade Fince koji žive u Helsinkiju, dok se za susedstvo nije pokazala tačnom.

Ako u analizu socijalne dimenzije uključimo pol, dobijaju se rezultati koji ukazuju na statistički značajnu razliku samo u socijalnoj vezanosti za kuću u okviru srpskog uzorka ($F(1,98) = 5,95$, $p < 0.05$) i to tako da žene pokazuju veću vezanost za kuću od muškaraca.

Analiza fizičke dimenzije

Nakon završene analize mera opšte i socijalne vezanosti prelazi se na analizu fizičke dimenzije vezanosti u okviru tri životna mesta (Tabele 1 i 2, treća kolona).

Analizom varijanse dobijena je značajna razlika između uzoraka na ovoj dimenziji za kuću ($F(1,198) = 22,67$, $p = 0.000$) i grad ($F(1,198) = 12,93$, $p = 0.000$) i to tako da je srpski uzorak vezaniji za pomenute prostore, dok za susedstvo nije dobijena značajna razlika. Tako **nije potvrđena Hipoteza (4)** – o većem stepenu fizičke vezanosti za kuću, susedstvo i grad mladih Finaca sa prebivalištem u Helsinkiju u odnosu na mlade Srbe koji žive u Beogradu,.

Razlike između polova nisu statistički značajne u finskom uzorku, dok su u srpskom uzorku značajne u fizičkoj vezanosti za kuću ($F(1,98) = 4,87$, $p < 0.05$) i fizičkoj vezanosti za grad ($F(1,98) = 4.37$, $p < 0.05$), što pokazuje da su žene više vezane od muškaraca.

Kao što smo videli, postoji statistički značajan uticaj varijable nacija na fizičku vezanost za kuću i grad, ali i efekat pola ($F = 5.68$, $p = 0.018$) na fizičku dimenziju vezanosti za kuću. Nema značajne interakcije ovih dveju varijabli, odnosno varijabla pol nema moderatorski efekat na uticaj varijable nacija na fizičku vezanost za kuću, susedstvo ili grad.

Što se tiče **Hipoteze (5)** – da će žene u oba uzorka (beogradski i helsinški) pokazati generalnu tendenciju većeg vezivanja za sva tri životna mesta (kuću, susedstvo i grad) – ona je **potvrđena samo u okviru srpskog uzorka** i to za **opštu, socijalnu i fizičku vezanost za kuću i fizičku vezanost za grad**.

Analiza rezidencijalnih varijabli

Urađena je i dodatna analiza uvođenjem odgovora ispitanika iz upitnika koji je zadat uz Skalu vezanosti za mesto. Ti odgovori nam omogućavaju dodatni uvid u način stanovanja u svakom od uzoraka, koji je u velikoj meri pod uticajem kulture. Analiza nam omogućava i da vidimo da li su i na koji način

varijable, kao što su broj promena mesta boravka i broj stanara u kući, dužina boravka u kući, susedstvu i gradu, povezane sa vezanošću za iste u ukupnom uzorku Beograđana i Helsinšana. Sve to nam može pomoći i u tumačenju rezultata. U Tabeli 4 prikazane su srednje vrednosti varijabli – dužina boravka u kući, susedstvu i gradu – i srednje vrednosti i standardne devijacije varijabli – broj promena mesta boravka i broj stanara u kući.

Tabela 4: Srednje vrednosti dužine boravka u kući, susedstvu i gradu i srednje vrednosti i standardne devijacije broja promene mesta boravka i broja stanara u kući

	Srbi	Finci
Dužina stanovanja u kući/stanu	14.4 godine	5,9 godine
Dužina stanovanja u susedstvu	15.5 godine	7,1 godine
Dužina stanovanja u gradu	20,3 godine	10 godine
Broj promena mesta stanovanja	2.56 (3.17)	6.55 (4.24)
Broj stanara u kući	3.10 (1.03)	2.22 (1.05)

Analiza rezidencijalnih i sociodemografskih varijabli pokazuje da mladi Beograđani znatno duže žive u svom gradu, istoj kući i susedstvu nego njihovi vršnjaci iz Helsinkija. Shodno tome, mladi Helsinšani su se više puta selili (u proseku oko 7 puta) nego njihovi beogradski vršnjaci (u proseku oko 3 puta). Mladi stanovnici Helsinkija dele svoj stambeni prostor u proseku sa jednom osobom, dok mladi Beograđanito čine sa dve osobe.

U dodatnom upitniku traženo je od ispitanika i da navedu sa kim dele životni prostor. Analizom odgovora na ovo pitanje dolazimo do zaključka da 66% srpskog uzorka živi s primarnom porodicom, dok je to slučaj samo sa 12% finskog uzorka. Najviše mladih Helsinšana živi sa cimerima i prijateljima, oko 34%, dok je u beogradskom uzorku procenat mladih ljudi koji žive sa cimerima i prijateljima 24%, a od toga skoro polovina deli svoj životni prostor s bratom ili sestrom (koje navode kao cimere od kad su se preselili iz roditeljskog doma). Mali procenat beogradskog mladog stanovništva živi s partnerom, svega 7%, dok je taj procenat u finskom uzorku daleko veći, 28%. Približno u istom procentu Finci u Helsinkiju žive sami, 26%, dok svega 3% mladih Srba živi samo u Beogradu.

Radi moguće analize korelacija, vrednosti prikupljene za prve tri varijable u Tabeli 5 svrstane su u 4 kategorije: do 5 godina, od 6 do 10 godina, od 11 do 20 godina, duže od 20 godina.

Izračunate su korelacije (Pirsonov koeficijent) dužine boravka u kući, susedstvu i gradu, broja promena mesta stanovanja i broj stanara u kući, sa stavkama iz skale, odnosno stepenom opšte, socijalne i fizičke vezanosti za tri životna mesta (kuća, susedstvo i grad) i nalaz je da sledeće vrste vezanosti pozitivno koreliraju sa porastom dužine boravka u kući (Pirsonov koeficijent, statistička značajnost): fizička vezanost za kuću (0.173, $p = 0.014$) i opšta

vezanost za grad (0.199, $p = 0.005$). Korelacije globalne, socijalne i fizičke vezanosti za tri životna mesta s dužinom boravka u susedstvu i gradu nisu značajne. Promena mesta boravka negativno korelira sa fizičkom vezanošću za kuću (-0.249 , $p = 0.000$) i opštom vezanošću za grad (-0.153 , $p = 0.000$). Broj stanara u kući pozitivno korelira sa fizičkom vezanošću za kuću (0.153, $p < 0.05$), što nije očekivano, ali s obzirom da su korelacije rađene u specifičnom uzorku, to ne iznenađuje. Uobičajeno se u istraživanjima dobija negativna korelacija između broja promene mesta stanovanja i stepena vezanosti za životna mesta; ovde je takva korelacija dobijena za fizičku vezanost za kuću i opštu za grad.

Diskusija

U ovom radu upoređene su grupa mladih Beograđana i grupa mladih stanovnika Helsinkija po stepenu opšte, socijalne i fizičke vezanosti za tri životna mesta: kuću, susedstvo i grad. Izvršena poređenja i analize u istraživanju daju neke zanimljive rezultate.

U skladu s predhodnim istraživanjima (Cuba & Humon, 1993., Hidalgo & Hernandez, 2001), susedstvo se srpskom uzorku pokazalo kao mesto najmanje vezanosti, a grad kao mesto najveće vezanosti, što je karakteristično za mladu populaciju iz koje je uzet uzorak (Hidalgo & Hernandez, 2001). Tako bi mladi Srbi nastanjeni u Beogradu najteže podneli preseljenje iz svog grada, potom iz kuće i najlakše ono iz susedstva. Grad ispunjava veliki broj potreba mladog čoveka i on je u starosnoj dobi od dvadeset godina u velikoj meri okrenut dešavanjima van svog doma. Sledi vezanost za kuću, koja je vrlo važno mesto refleksije, privatnosti, intimnih veza, odmora i opuštanja. Nalaz da je susedstvo mesto najmanje vezanosti može upućivati na različite zaključke.

Helsinšani iskazuju vezanost za sva tri životna mesta (i to vrednosnim redosledom – kuća, grad, susedstvo), međutim bez značajne razlike. Dakle, mladi Finci podjednako žale ako treba da napuste kuću, grad i susedstvo. Analiza rezidencijalnih varijabli ukazuje na znatno veću pokretljivost/mobilnost mladih Finaca u odnosu na Srbe. Oni imaju u iskustvu česte promene mesta boravka na svim nivoima (kuća, susedstvo i grad) i može se reći da je to njima životni stil, što može uticati i na stepen vezanosti za sva tri životna mesta. S druge strane, mladi Srbi usled teže ekonomske situacije imaju znatno manje prilika za formiranje takvog životnog stila – pokretljivosti/mobilnosti, pa ostaje diskutabilno da li bi se javile promene u stepenu vezanosti za neki od životna mesta, kada bi i oni imali podjednaku priliku za mobilnost kao što je imaju mladi Finci.

Pokazano je da su mladi Beograđani vezaniji za svoj grad nego mladi Helsinšani za svoj. Govorili smo o tome da je mlada populacija upućena na grad svojim životnim stilom i potrebama. Iako je Helsinki najdinamičniji grad u Finskoj, studenti koji u njemu žive neretko ga opisuju kao monoton i dosa-

dan, dok Beograd u velikoj meri bazira svoj imidž na gradskim dešavanjima i noćnom životu. To bi moglo da ukazuje na to da Beograd sam po sebi ispunjava više potreba mlade populacije, ili bar one potrebe na koje su oni fokusirani. Takođe, analizom odgovora primećeno je da je za mnoge ispitanike u srpskom uzorku Beograd grad u kojem su odrasli, dok za mnoge ispitanike iz Helsinkija to nije slučaj, odnosno dužina boravka u Helsinkiju kod njih je kraća, što je možda uticalo na rezultate, ako uzmemo u obzir da mesta povezana s detinjstvom naročito evociraju snažna osećanja (Marcus, 1992).

Nema značajnih razlika između dve populacije u pogledu vezanosti za kuću, što je čudno, posebno ako se uzme u obzir da se dobija značajna razlika u vezanosti za kuću između uzoraka i na fizičkoj i na socijalnoj dimenziji. Uzevši u obzir i činjenicu da najveći deo mladih Srba još uvek živi s roditeljima, dok su Finci uglavnom formirali svoj novi dom, jasno je da Finci imaju priliku da više izraze svoj identitet kroz životni prostor u svom domu. Vezanost za kuću mladih Beograđana verovatno je obojena kontradiktornoću, odnosno željom za osamostaljivanjem, s jedne strane, i odsustvom uslova za to i jakom vezanošću za roditelje, s druge. Neretko smo u srpskom uzorku pronalazili da se kao ljudi sa kojima se deli životni prostor, pored roditelja, navode i baba i deda, što nije bio slučaj ni sa jednim ispitanikom iz finskog uzorka.

Takođe, nema razlike između ove dve populacije u vezanosti za susedstvo. Međutim, dobijena je za susedstvo značajna interakcije između pola i nacije. Za takav nalaz teško je ponuditi objašnjenje. Analizom finskog uzorka primećuje se da najveći broj muških ispitanika stanuje u Espoo-u, koji važi za vrlo lep i za život poželjan deo tzv. velikog Helsinkija. To govori i činjenica da stanovnici ovog dela vrlo rado ističu da su iz Espoo-a, dok za druga dva grada u sklopu velikog Helsinkija to nije slučaj. Oba uzorka brojčano iskazuju veći stepen socijalne nego fizičke vezanosti za svaki od navedenih životnih mesta. Veliki broj autora ističe značaj socijalne dimenzije u razvoju vezanosti u takvoj meri da vezanost za mesto počinje da se identifikuje s ljudima koji žive na tim mestima. Brojčano, najveća vrednost među socijalnim vezanostima je vezanost za grad. To takođe ne iznenađuje s obzirom da se radi o studentskoj populaciji i upućuje na najveću vezanost za prijatelje u gradu.

U skladu sa očekivanjima baziranim na kulturološkim crtama – da je srpska kultura kolektivnija od finske i da su Srbi motivisaniji emocijama, dok su Finci više okrenuti sebi i manje motivisani emocijama – ne čudi značajno veća socijalna vezanost Beograđana za kuću i grad. Pored pomenutog, zanimljivo je da mladi Beograđani svoj životni prostor uglavnom dele s porodicom, a veze s članovima porodice su, svakako, jake. Finci uglavnom dele životni prostor s partnerom ili cimerima, ali veliki procenat živi i sam. Međutim, ono što iznenađuje jeste to da bi se u skladu s tim moglo očekivati da će se javiti i veća vezanost za susedstvo, što nalazi ne potvrđuju. U ovom trenutku nemamo objašnjenje za takve rezultate i, generalno, nalazi dobijeni u ovom istraživanju, a koji su vezani za susedstvo, zahtevaju dalju proveru.

Suprotno očekivanjima, dobijen je nalaz o značajnoj razlici u fizičkoj vezanosti za kuću i grad, ali u suprotnom smeru. Naime, mladi Beograđani vezaniji su za kuću i grad od mladih Finaca. Takvi rezultati zaklevalju nekoliko potencijalnih objašnjenja. Srpski uzorak u proseku duže boravi i u kući i u gradu, pa moguće objašnjenje možemo tražiti u pojmu ukorenjenost – ‘rootedness’ (npr. Relph, 1976, Tuan, 1980). Tuan (1980) opisuje ukorenjenost kao psihološko stanje bića, raspoloženja ili osećanja. Ono je rezultat dugog prebivanja na jednom lokalitetu i može u ekstremnim slučajevima dovesti do nereflektivnog stanja i izostanaka radoznalosti prema svetu u celini. Razlog bi mogli biti i same stavke (Bilo bi mi žao ako bi se i moji ukućani i ja odselili; Bilo bi mi žao ako bi se ljudi koje cenim u gradu i ja odselili iz grada.). Ovde je značajno napomenuti da je u srpskom uzorku bilo mnogo komentara na račun ove stavke i većina je bila usmerena na konstataciju „Sve zavisi od toga da li nas neko tera ili se selimo dobrovoljno”. Ispitanici su čak imajlom slali pitanja kako bi razjasnili ovu stavku. Kod finskih ispitanika, međutim, nije se javio nijedan sličan komentar niti pitanje. Čini nam se da u uzorcima postoji razlika u interpretaciji ove stavke, verovatno pod uticajem sećanja na skoriju istoriju u srpskom uzorku. Samim tim, ova stavka srpskim ispitanicima nije delovala toliko hipotetički kao Fincima i verovatno je sobom nosila različita sećanja i asocijacije, što je imalo uticaja i na rezultate.

Kulturološke razlike su se ispoljile i u domenu uticaja pola. U finskom uzorku ne postoji razlika u vezanosti za prostor između muškaraca i žena, ali u srpskom uzorku postoji razlika između muškaraca i žena u svim tipovima vezanosti za kuću i fizičkoj vezanosti za grad. Pretpostavka je da bi jedan od razloga za takve rezultate mogao da bude oštija podela na polne uloge u Srbiji nego u Finskoj, gde se polne uloge više preklapaju, a jednakost među polovima se ispoljava i u njihovom, po gramatičkom rodu, neutralnom jeziku.

Vezanost za mesto može, s jedne strane, podrazumevati korene, sigurnost i osećaj mesta, ali ona takođe može predstavljati zatvorenost i uskogrudost. Slično tome, pokretljivost može da znači slobodu kretanja, mogućnosti i nova iskustva, ali i gubitak osećaja pripadanja, smeštenosti, korena i, s tim povezan, izvestan gubitak dobrobiti i osećaja kontinuiteta (Relph, 1976). Čini se da su najzadovoljniji oni koji u današnjem svetu globalizacije, koja sabija vreme i raspršuje prostor, oni koji su u stanju da kombinuju pozitivne aspekte vezanosti za mesto i mobilnosti u svakodnevnom životu, kao i pozitivne aspekte u njihovim pogledu na svet i biografskim računima. To, međutim, ostaje spekulativna hipoteza, koja takođe poziva na dalja istraživanja.

Reference

- Altman, I., & Low, S. (1992). *Place attachment*. New York: Plenum Press.
- Bonaiuto, M., Aiello, A., Perugini, M., Bonne M. & Ercolani A. (1999). Multidimensional perception of residential environment quality and neighbourhood attachment in the urban environment. *Journal of Enviromenta* 19, 331–352.

- Brislin, R. W. (1986). The wording and translation of research instruments. In W. L. Lonner & J. W. Berry (Eds.) *Field methods in cross-cultural research* 137–164. Beverly Hills, CA: Sage.
- Bartlett, D. C. (1932). *Remembering*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Brown, B. B., & Perkins, D. D. (1992). Disruptions in place attachment. *Human Behavior & Environment: Advances in Theory & Research*, 12, 279–30.
- Cuba, L., & Hummon, D. M. (1993). A place to call home: Identification with dwelling, community, and region. *Sociological Quarterly*, 34(1), 111–131.
- Giuliani, M. V. (2003). Theory of attachment and place attachment. In M. Bonnes, T. Lee, & M. Bonaiuto (Eds.), *Psychological theories for environmental issues* 137–170 Aldershot: Ashgate.
- Hidalgo, M. C., & Herná'ndez, B. (2001). Place attachment: conceptual and empirical questions. *Journal of Environmental Psychology*, 21, 273–281.
- Huttunen, M. & Milla Ilonen, Kirsi Karttunen, Sini Korpinen, Asmo Koste (ed.), Susanne Maude, Reija Salovaara, Christian Wenzell (2009). *Young People in Finland*, The Finnish Youth Co-operation Allianssi.
- Hofstede, G. (2001). *Culture's Consequences, Comparing Values, Behaviors, Institutions, and Organizations Across Nations*, Thousand Oaks California: Sage Publications.
- Knapp & Hall, (2006). The effects of Territory and Personal Space, Wadsworth, T., *Nonverbal communication in Human Interaction* (117–119, 138–169), Australia.
- Kyle, G. T., Graefe, A., & Manning, R. E. (2005). Testing the dimensionality of place attachment in recreational settings. *Environment and Behavior*, 37, 153–177.
- Marcus, C. (1992). Environmental Memories, Altman, I. & Low, S. M. (eds.) *Place Attachment*, (87–112). New York: Plenum Press.
- Ng, C. (1998). Canada as a new place: the immigrant's experience. *Journal of Environmental Psychology*, 18, 55–67.
- Payton, M. A. (2003). Influence of Place Attachment and Social Capital on Civic Action: A Study at Sherburne National Wildlife Refuge, (Neobjavljena doktorska disertacija), Minnesota, University of Minnesota.
- Popović M. (2007). *Vežanost za mesto: kuća, susedstvo ili grad – šta nas više veže?* (Neobjavljen diplomski rad), Filozofski fakultet, Beograd.
- Relf, E. (1976). *Place and placelessness*. London: Pion Limited.
- Scanell I & Gilford R (2010). Defining place attachment: A tripartite organizing framework. *Journal of Environmental Psychology* 30 (2010) 1–10.
- Stedman, R. (2003). Is it really just a social construction? The contribution of the physical environment to sense of place. *Society and Natural Resources*, 16, 671–685.
- Stokols, D., & Shumaker, S. A. (1981). People in places: a transactional view of settings. J. Harvey, *Cognition, social behavior, and the environment* (441–488). Hillsdale, NJ: Erlbaum.
- Tuan, Y. (1980). Rootedness versus sense of place, *Landscape*, 24(1), 3–8.
- Vaske, J. J. and Korbin, C. K. (2001). Place Attachment and Environmentally Responsible Behavior, *The Journal of Environmental Education*, Volume 32, 16–21.
- Williams, D. R., & Stewart, S. I. (1998). Sense of place. *Journal of Forestry*, 98, 18–23.

PRILOG I

Upitnik: (skala vezanosti za mesto)

Molim Vas da pažljivo pročitate sledeće rečenice i u skladu s tim kako se osećate što iskrenije odgovorite. Ispod svake rečenice označite broj 1, 2, 3 ili 4, prema ponuđenoj skali.

Ovo istraživanje je anonimno i dobijeni podaci koristitiće se isključivo u svrhe samog istraživanja. Popunjavanje ovog upitnika traje oko 5 minuta.

Hvala na saradnji!

1 – uopšte mi ne bi bilo žao 2 – malo bi mi bilo žao
3 – mnogo bi mi bilo žao 4 – veoma mnogo bi mi bilo žao

1. Bilo bi mi žao da se iselim iz moje kuće.

1 2 3 4

2. Bilo bi mi žao ako bi se ljudi sa kojima živim odselili.

1 2 3 4

3. Bilo bi mi žao ako bi se i moji ukućani i ja odselili.

1 2 3 4

4. Bilo bi mi žao da se iselim iz mog susedstva.

1 2 3 4

5. Bilo bi mi žao ako bi se ljudi koje cenim odselili iz mog susedstva.

1 2 3 4

6. Bilo bi mi žao ako bi ljudi koje cenim u susedstvu i ja napustili kraj.

1 2 3 4

7. Bilo bi mi žao da se iselim iz mog grada.

1 2 3 4

8. Bilo bi mi žao ako bi se ljudi koje cenim odselili iz mog grada.

1 2 3 4

9. Bilo bi mi žao ako bi se ljudi koje cenim u gradu i ja odselili iz grada.

1 2 3 4

Pol M Ž

Koliko godina imate? _____

U kom delu grada živite? _____

Koliko dugo stanujete u kući/stanu u kome trenutno boravite? _____

Koliko dugo stanujete u vašem sadašnjem susedstvu? _____

Koliko dugo živite u gradu? _____

Koliko ste puta promenili mesto stanovanja u toku života? _____

Koliko vas stanuje u kući/stanu? _____

S kim živite u kući/stanu? _____

Missä kaupunginosassa asut? _____

Kuinka kauan olet asunut nykyisessä talossa/asunnossa? _____

Kuinka kauan olet asunut nykyisellä asuinalueella? _____

Kuinka kauan olet asunut nykyisessä asuinpaikassa? _____

Kuinka monta kertaa olet muuttanut asuinpaikkaasi elämäsi aikana? _____

Kuinka monta ihmistä asuu nykyisessä talossa/ asunnossa, jossa asut? (Sinä mukaanlukien)? _____

Jos talossa/asunnossa asuu useampi kuin yksi, kenen kanssa asut? _____

PRILOG III
(Place attachment scale)

1. General attachment to house: I would be sorry to move out of my house, without the people I live with
2. Social attachment to house: I would be sorry if the people I lived with moved out without me
3. Physical attachment to house: I would be sorry if I and the people I lived with moved out
4. General attachment to neighbourhood: I would be sorry to move out of my neighbourhood, without the people who live there
5. Social attachment to neighbourhood: I would be sorry if the people who I appreciated in the neighbourhood moved out
6. Physical attachment to neighbourhood: I would be sorry if I and the people who I appreciated in the neighbourhood moved out
7. General attachment to city: I would be sorry to move out of my city, without the people who live there
8. Social attachment to city: I would be sorry if the people who I appreciate in the city moved out
9. Physical attachment to city: I would be sorry if I and the people who I appreciate in the city moved out.

Difference in Place Attachment between Students in Helsinki and in Belgrade

Dubravka Radusinović

Belgrade

Maša Vukčević

Danish Refugee Council

Svetlana Čizmić

Department of Psychology, University of Belgrade

Place attachment refers to the process of human-place bonding; the bonding process includes both physical and social ties formed within an environment. In the last two decades, place attachment has been the subject of many studies, but there have not been many cross-cultural studies. The aim of this study was to determine differences in global attachment to house, neighbourhood and city among young people in Belgrade and Helsinki, with consideration of social and physical dimensions of place attachment. Additionally, the effects of gender on all types of place attachments were tested. Data were collected using the Place Attachment Scale (Hidalgo & Hernandez, 2001) and the Questionnaire on residential and socio-demographic characteristics of the sample. The instrument was translated into Serbian and Finnish, respecting the translation procedure for cross-cultural studies (Brislin, 1986) and administered to subjects in their native language. The study was conducted on the sample of two hundred students of psychology, comprising: 100 inhabitants of Belgrade, and 100 of Helsinki, balanced by gender (60% female, 40% male) and age (average 24.4 years). The following results can be pointed out: 1) young people living in Belgrade show greater degree of global attachment to their city than young people living in Helsinki to their city, 2) young people from Belgrade also show greater social ties within their city and house, in relation to peers from Helsinki, 3) physical attachment to house and city is also significantly higher in young inhabitants of Belgrade. An interesting finding is 4) the existence of significant differences between men and women in the degree of global, social and physical attachment to house and physical attachment to city in the Serbian sample, and non-existence of differences in place attachment between men and women in the Finnish sample. The findings are interpreted within the Hofstede's five Cultural Dimensions.

Key words: Culture, place attachment, Helsinki, Belgrade.